

بیانیه «مدرسه عالی و دانشگاه شهید مطهری» در نقد بیانیه اخیر «الازهر» درباره تحولات اخیر منطقه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ... وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ» (المائدة: ۵۱)

مدرسه عالی و دانشگاه شهید مطهری، به عنوان یکی از کهن ترین نهادهای علمی تهران و از معدود مراکز آموزش عالی با هویت توأمان حوزوی-دانشگاهی و رویکردی برجسته در مطالعات علوم اسلامی، با دقت بیانیه اخیر الازهر درباره تحولات منطقه را مطالعه کرد. این بیانیه با ادبیاتی تند، جمهوری اسلامی ایران را به «تجاوز وحشیانه، تهدید امنیت و ثبات منطقه، نقض حاکمیت کشورها و هدف قرار دادن مناطق مسکونی، فرودگاهها و بیمارستانها» متهم و از جامعه بین المللی درخواست «مهار تجاوزات ایران» می کند. با لحاظ جایگاه تاریخی الازهر در جهان اسلام، ناگزیر هستیم از منظر علمی و فقهی نکات ذیل را یادآور شویم؛ نکاتی که بی توجهی به آنها، این بیانیه را از معیار «عدالت، دقت موضوع شناسانه و اجتهاد منضبط» دور ساخته و به یک موضع گیری سیاسی یک سوپیه نزدیک کرده است.

۱. جابه جایی جایگاه «معتدی» و «مدافع» در تحلیل وقایع

در متن الازهر، بدون اشاره به سلسله حوادث منتهی به وضعیت کنونی، ایران «مهاجم به همسایگان» معرفی شده است؛ در حالی که:

۱. آغازگر بحران، رژیم صهیونی و حامی اصلی آن، ایالات متحده آمریکا بوده اند که با استفاده از پایگاهها و زیرساختهای مستقر در برخی کشورهای منطقه، حریم یک کشور اسلامی مستقل را نقض کرده، رهبر عالی آن کشور، جمعی از فرماندهان و شهروندان غیر نظامی را در خاک ایران به شهادت رسانده و زیرساختهای غیر نظامی را هدف قرار داده اند.
۲. جمهوری اسلامی ایران، پس از تکرار این حملات و با استناد به حق دفاع مشروع بر اساس ماده ۵۱ منشور سازمان ملل متحد و قواعد مسلم جهاد دفاعی در فقه اسلامی، پایگاهها و مراکز نظامی متجاوز را - نه مردم بی گناه کشورهای همسایه را - هدف قرار داده است.

نادیده گرفتن این ترتیب وقایع و تمرکز صرف بر پاسخ دفاعی ایران، نوعی جابه جایی میان «ظالم» و «مظلوم» است و با روح آیاتی همچون:

«وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا» (البقرة: ۱۹۰)،

«فَمَنْ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ» (البقرة: ۱۹۴)،

و «أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا» (الحج: ۳۹).

سازگار نیست. اگر نهادی دینی قصد دارد طرفی را به «تجاوز» متهم کند، نخست باید متجاوز آغازگر را معرفی و سپس حدود دفاع مشروع را تبیین کند؛ امری که در بیانیه الازهر مغفول مانده است.

۲. غفلت از مسأله کلیدی پایگاههای بیگانه در سرزمینهای اسلامی

الازهر، حملات ایران به پایگاههای نظامی در برخی کشورهای منطقه را «تجاوز به همسایگان» و «نقض حاکمیت آنها» می نامد، بی آنکه به این پرسش محوری بپردازد که این پایگاهها چه ماهیتی دارند و در خدمت چه کسی اند؟

سال‌هاست بخش مهمی از تهدید نظامی علیه ایران و دیگر کشورهای اسلامی، از پایگاه‌های آمریکایی-صهیونی مستقر در سرزمین‌های عربی و اسلامی سازمان‌دهی می‌شود. در این باره دو پرسش فقهی اساسی مطرح است:

۱. حکم ایجاد پایگاه‌های نظامی برای قدرت‌های غیرمسلمان در دیار اسلام چیست؟
۲. اگر از این پایگاه‌ها برای حمله به کشوری مسلمان استفاده شود، مسئولیت شرعی و حقوقی کشور میزبان چیست؟

قرآن کریم، از همکاری با ظالمان و فراهم کردن امکان تجاوز برای آنان نهی کرده است:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ... وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ» (المائدة: ۵۱)

در حقوق بین‌الملل نیز بر اساس تفسیر پذیرفته‌شده از ماده ۵۱ منشور سازمان ملل متحد، کشوری که سرزمین خود را در اختیار متجاوز قرار می‌دهد تا از آن علیه کشور دیگری استفاده شود، در «تجاوز» مشارکت دارد و تأسیسات مرتبط، اهداف نظامی مشروع محسوب می‌شود.

بیانیه‌ای که این واقعیت بنیادی را نادیده می‌گیرد و تنها واکنش دفاعی ایران به همان پایگاه‌ها را «تجاوز» می‌نامد، از حیث موضوع‌شناسی و تطبیق حکم، دچار خلل جدی است.

۳. ادعای هدف قراردادن مناطق مسکونی و بیمارستان‌ها بدون مستند معتبر

الازهر، ایران را به «هدف قرار دادن مناطق مسکونی، فرودگاه‌ها، بیمارستان‌ها و تأسیسات حیاتی فاقد نقش نظامی» متهم و آن را «نقض آشکار قوانین بین‌المللی و اصول انسانی» معرفی می‌کند؛ حال آنکه:

۱. ایران به‌طور رسمی اعلام کرده است که اهداف حملات دفاعی‌اش، صرفاً مراکز نظامی و پایگاه‌های مرتبط با تجاوز بوده و هرگونه حمله عامدانه به مناطق مسکونی و زیرساخت‌های غیرنظامی را مردود می‌داند.

۲. تاکنون هیچ گزارش حقوقی معتبر و بی‌طرفی که ایران را به حمله عمدی به بیمارستان‌ها و مناطق مسکونی متهم کند ارائه نشده، در حالی که شواهد متعددی از هدف قرار گرفتن مراکز غیرنظامی در ایران در حملات اولیه وجود دارد.

۳. اگر معیار، منع تعرض به غیرنظامیان است - که قطعاً چنین است - انتظار می‌رفت الازهر، پیش از متهم کردن مدافع، تجاوز اولیه و قتل‌های آمریکا و رژیم صهیونی در ایران، فلسطین و دیگر بلاد اسلامی را صریحاً محکوم کند؛ امری که در بیانیه حاضر حتی یک‌بار به آن اشاره نشده است.

استناد گزینشی به نصوص درباره حرمت جان انسان‌ها، بدون توجه به منظومه آیات جهاد دفاعی و بدون رعایت اصل تبیین معتدی و مظلوم، نه با قسط قرآنی سازگار است و نه با میراث فقهای مسلمان.

۴. دعوت به خویشتنداری و گفت‌وگو با نادیده گرفتن ریشه بحران

الازهر، در پایان، همه طرف‌ها را به خویشتنداری و گفت‌وگو فرا می‌خواند و از برخی تلاش‌های سیاسی تقدیر می‌کند. اصل گفت‌وگو و پایان جنگ، مطلوب است؛ اما:

۱. صلح پایدار، بدون رفع ریشه تجاوز و اشغالگری، به معنای تثبیت وضع ظالمانه موجود است. تا زمانی که پایگاه‌های نظامی بیگانگان در کشورهای اسلامی به عنوان ابزار فشار و تجاوز علیه کشور مسلمان به کار می‌رود، مطالبه «خویشتنداری» یک طرفه از مظلوم، به معنای دعوت او به ترک دفاع مشروع است.

۲. این پرسش باقی است که آیا الازهر، با همین صراحت، تجاوز آمریکا و رژیم صهیونی به خاک ایران را محکوم کرده و از جامعه بین‌المللی برای توقف اقدامات آنها مطالبه جدی داشته است؟
اگر پاسخ منفی باشد، این دوگانگی با معیار «قسط» که قرآن آن را به نوعی شرط دینداری می‌داند، سازگار نیست:
«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا» (المائدة: ۸).

۵. موضع جمهوری اسلامی ایران از منظر فقه و حقوق

با جمع‌بندی آنچه گذشت، مدرسه عالی و دانشگاه شهید مطهری بر نکات زیر تأکید می‌کند:

۱. جمهوری اسلامی ایران در دهه‌های گذشته، آغازگر جنگی علیه همسایگان خود نبوده و بر اصل حسن همجواری، احترام به حاکمیت کشورها و عدم دخالت در امور داخلی آنان تصریح کرده است.
۲. حملات اخیر ایران، در پاسخ مستقیم به تجاوزهای مکرر و اثبات‌شده آمریکا و رژیم صهیونی، در چارچوب دفاع مشروع و با استناد به قواعد مسلم شرع و حقوق بین‌الملل انجام شده و هدف آن، پایگاه‌های نظامی و مراکز مرتبط با تجاوز بوده است، نه مردم بی‌گناه. کشورهای میزبان که سرزمین خود را در اختیار پایگاه‌های متجاوز قرار نداده‌اند، هدف هیچ حمله‌ای قرار نگرفته‌اند.
۳. ایران هم‌زمان با دفاع مشروع، بر ضرورت حفظ امنیت غیرنظامیان و محدود نگه‌داشتن دامنه درگیری تأکید کرده و اعلام داشته است که در صورت توقف تجاوز و خروج عوامل آن از سرزمین‌های اسلامی، انگیزه‌ای برای استمرار عملیات نظامی ندارد.

۶. دعوت به بازنگری فقهی و گفت‌وگوی علمی میان نهادهای اسلامی

با توجه به جایگاه دیرینه الازهر، انتظار می‌رود:

۱. این نهاد علمی با سابقه، بیانه اخیر خود را از نو و بر پایه معیارهای علمی و فقهی بازنگری کند؛ به گونه‌ای که:
 - تجاوز اولیه آمریکا و رژیم صهیونی و استفاده از خاک برخی کشورهای اسلامی برای حمله به ایران را صریحاً محکوم کند؛
 - حق دفاع مشروع ملت ایران در برابر این تجاوز را به رسمیت بشناسد؛
 - معیار واحدی برای محکومیت همه اشکال تجاوز - بدون استثناء و تبعیض - اتخاذ نماید.
۲. نهادهای علمی جهان اسلام، از جمله الازهر، به جای تبادل بیانه‌های سیاسی، به گفت‌وگوی نظام‌مند فقهی و حقوقی درباره مسائل زیر مبادرت ورزند:
 - حکم شرعی استقرار پایگاه‌های نظامی قدرت‌های بیگانه در سرزمین‌های اسلامی؛
 - حدود و ضوابط دفاع مشروع در فقه اسلامی و حقوق بین‌الملل؛
 - شیوه‌های عملی حمایت از ملت مظلوم فلسطین و مقابله با پروژه صهیونیسم.

مدرسه عالی و دانشگاه شهید مطهری آمادگی خود را برای برگزاری نشست‌های علمی مشترک، کنفرانس‌ها و گفت‌وگوهای رو در رو با اساتید و اندیشمندان الازهر و سایر دانشگاه‌های جهان اسلام اعلام می‌کند؛ گفت‌وگویی که هدف آن، ترکیب دقت علمی با شجاعت در دفاع از مظلومان و تقویت وحدت امت اسلامی است.

۷. سخن پایانی

ما، ضمن تأکید بر میراث علمی الازهر، صریحاً اعلام می‌کنیم:

- نمی‌توان در برابر حمله آشکار یک رژیم اشغالگر و حامیانش به خاک یک کشور اسلامی سکوت کرد و آنگاه واکنش دفاعی آن کشور را «تجاوز وحشیانه» نامید.
 - نمی‌توان از «حاکمیت کشورها» سخن گفت، اما نقش پایگاه‌های بیگانه در همان کشورها را در نقض حاکمیت و امنیت یک کشور مسلمان نادیده گرفت.
 - و نمی‌توان نام «اسلام» را در بیانیه‌ها تکرار کرد، اما در مقام عمل، از منطق قرآنی عدالت و دفاع از مظلوم فاصله گرفت.
- امید است الازهر شریف، با بازگشت به سنت ریشه‌دار خود در دفاع از حق و مقاومت در برابر اشغالگری، در کنار ملت‌های مظلوم و جبهه مقاومت اسلامی قرار گیرد و اجازه ندهد فشارهای سیاسی، این نهاد علمی را از نقش تاریخی‌اش در روشنگری و وحدت امت اسلامی دور سازد.

استادان، کارکنان، طلاب و دانشجویان مدرسه عالی و دانشگاه شهید مطهری

۱۴۰۵/۰۱/۰۴

مدرسه عالی و دانشگاه شهید مطهری